

2. Bebnеva O.V., Bogacheva I.V., Sokolova Ye.S. *Teoriia bukhgalterskoho obliku* [Theory of Accounting]. Moscow: 2003. 103 p.
3. Belyaev D. A. *Osoblyvosti upravlinnia ekonomichnymy protsesamy u VNZ* [Features of management economic processes in higher education institution]. Moscow: MGIO, 2003. 312 p.
4. Brizghalin A. *Bukhgalterskyi ta podatkovyi oblik ta oblik orhanizatsii (praktychnyi pryklad)* [Accounting and tax Accounting and Accounting organization (a practical Example)]. Kyiv: SPS "Harant", 2004. 356 p.
5. *Zakon Ukrainy " Pro systemu opodatkuvannia" N 1252-XII vid 25.06.1991 p.* [Law of Ukraine "On taxation system"] Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-17>
6. *Podatkovyi kodeks Ukrainy N 4014 - VI* [Tax Code of Ukraine]. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua>
7. Lysenko Yu.H., Andriyenko V.M., Lev T.O. *Biudzhetuvannia v ekonomichnykh systemakh* [Budgeting in economic performance systems]. Donetsk: Yuho-Vostok, 2009. 360 p.
8. *Upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu diialnistiu* [Management of financial and economic activity]. Ed. by Yu.H. Lysenko, V.M. Andriyenko. Donetsk: OOO "Yuho-Vostok, Ltd", 2007. 276 p.
9. *Orhanizatsiia upravlinnia finansamy innovatsiynoho VNZ* [Organization Finance management of innovative high school]. Ed. by Yu.H. Lysenko, V.M. Andriyenko. Donetsk: OOO "Yuho-Vostok, Ltd", 2007. 234 p.

© К. В. Смоктьї, В. Д. Федчишина, 2013

Рецензент

д.е.н., проф. В. М. Андрїєнко
Донецький національний університет, м. Донецьк, Україна

Reviewer

V. M. Andriyenko
Doctor of Economic Sciences, Professor
Donetsk National University, Donetsk, Ukraine

УДК 332.12

В. В. Акименко*

МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ САМОДОСТАТНІСТЮ РЕГІОНУ

Вступ. Трансформація соціально-економічних відносин, що відбувається в Україні, обумовила необхідність переосмислення та обґрунтування пріоритетів регіонального розвитку. В зв'язку з цим, особливу увагу слід приділяти формуванню мотиваційного механізму управління фінансовими ресурсами та забезпечення фінансової самодостатності регіонального розвитку. **Мета:** дослідження фінансової самодостатності регіонального розвитку, яка характеризується системою мобілізації фінансових ресурсів та їх здатністю задовольняти різноманітні поточні потреби і створювати фінансову базу для відтворення просторового потенціалу. **Методи:** монографічний, індексний, метод економічного моделювання. **Результати:** Доведено, що необхідною умовою удосконалення регіонального менеджменту є раціональний розподіл фінансових ресурсів між державним та місцевим бюджетами у взаємозв'язку з відповідними пріоритетами. Аргументовано досить високий рівень централізації фінансових ресурсів на користь Державного бюджету. Стратегічною метою децентралізації бюджетних коштів визначено створення можливостей для підтримки пріоритетів модернізації просторових систем та стабільного фінансування закріплених за ними соціально значимих статей видатків. **Висновки:** У створенні механізму забезпечення фінансової самодостатності регіонів України пропонується удосконалювати регіональний менеджмент шляхом формування стабільної дохідної бази місцевих бюджетів, розмежування повноважень між центром і регіонами.

Ключові слова: механізми управління, фінансова самодостатність, фінансові ресурси, місцеві бюджети, регіональний розвиток.

* Акименко В. В. – заступник голови Державної податкової служби у Чернігівській області, м. Чернігів, Україна.

Akymenko V. V. – Deputy Head of State Tax Service in Chernihiv region, Chernihiv, Ukraine.
aeu_elena@mail.ru

МЕХАНИЗМЫ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ САМОДОСТАТОЧНОСТЬЮ РЕГИОНА

Введение. Трансформация социально-экономических отношений, которая происходит в Украине, обусловила необходимость переосмысления и обоснования приоритетов регионального развития. В этой связи, особенное внимание следует уделять формированию мотивационного механизма управления финансовыми ресурсами и обеспечения финансовой самодостаточности регионального развития. **Цель:** Цель: исследование финансовой самодостаточности регионального развития, которая характеризуется системой мобилизации финансовых ресурсов и их способностью удовлетворять разнообразные текущие потребности и создавать финансовую базу для воссоздания пространственного потенциала. **Методы:** монографический, индексный, метод экономического моделирования. **Результаты:** Доказано, что необходимым условием усовершенствования регионального менеджмента является рациональное распределение финансовых ресурсов между государственным и местным бюджетами во взаимосвязи с соответствующими приоритетами. Аргументировано достаточно высокий уровень централизации финансовых ресурсов в интересах Государственного бюджета. Стратегической целью децентрализации бюджетных средств определено создание возможностей для поддержки приоритетов модернизации пространственных систем и стабильного финансирования закрепленных за ними социально значимых статей расходов. **Выводы:** В создании механизма обеспечения финансовой самодостаточности регионов Украины предлагается совершенствовать региональный менеджмент путем формирования стабильной доходной базы местных бюджетов, разграничения полномочий, между центром и регионами.

Ключевые слова: механизмы управления, финансовая самодостаточность, финансовые ресурсы, местные бюджеты, региональное развитие.

V. V. Akymenko

MANAGEMENT MECHANISMS OF FINANCIAL SELF-SUFFICIENCY OF THE REGION

Background. Social and economic relations transformation which is taking place in Ukraine has stipulated the necessity of regional development priorities reconsideration and justification. In this connection, special attention should be focused on creation of motivational mechanism of financial resources management and provision of financial self-sufficiency of regional development. **Aims and Objectives:** Research of financial self-sufficiency of regional development which is characterized by financial resources mobilization system and ability to satisfy various current needs and create the financial basis for spacial reduction potential. **Methods:** Monographic and index methods, economy modeling method. **Results:** It has been proved that rational distribution of financial resources between state and local budgets in accordance with appropriate priorities is the necessary condition of regional management development. High level of state budget financial resources centralization has been justified. Thus, creation of opportunities for the support of modernization priorities for spacial systems and steady financing of their fixed socially-relevant expenditure commitments is the central goal of budget resources decentralization. **Conclusion.** The process of financial self-sufficiency mechanism creation should consider the necessity of regional management development through formation of steady local budget revenue base and division of powers between the center and the regions.

Keywords: management mechanisms, financial self-sufficiency, financial resources, local budgets, regional development.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток регіонів та забезпечення їх фінансової самодостатності обумовлює необхідність розробки та задіяння відповідних механізмів регіонального менеджменту. Механізм забезпечення фінансової самодостатності сталого розвитку регіонів України базується на визнанні необхідності формування такого обсягу і структури фінансових ресурсів, які б забезпечували здатність місцевих бюджетів до повного використання потенціалу регіональної господарської системи та відтворення живої і уречевленої праці. Такий механізм включає нарощування власних фінансових ресурсів регіонального розвитку, а тому зменшення залежності від зовнішніх джерел. Таким чином, підвищення фінансової стійкості регіонів України – це актуальне завдання децентралізації фіскальної політики в управлінні регіональним розвитком.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням регіонального розвитку та управління приділена увага у дослідженнях вітчизняних і російських вчених: С.І. Бандура, М.П. Бутка, Б.В. Буркинського, З.С. Варналія, В.Є. Воротіна, З.В. Герасимчук, О.Г. Гранберга, Б.М. Данилишина, М.І. Долішнього, С.І. Дорогунцова, С.М. Злупко, В.Л. Іноземцева, Г.О. Ковальової, О.Б. Коротич, О.Я. Лазора, В.К. Мамутової, А.Ф. Мельника, М.М. Миколайчука, О.Ф. Новікової, В.І. Пили, Л.Г. Чернюк, М.Г. Чумаченка, М.О. Соколова, Д.М. Стеценка, О.М. Швецової та ін. Однак, незважаючи на численні праці, присвячені регіональним проблемам та шляхам їх розв'язання, малодослідженими в теоретичному аспекті залишаються питання управління складними соціально-економічними системами, в тому числі процесами їхньої фінансової самодостатності.

Метою статті є дослідження фінансової самодостатності регіонального розвитку, яка характеризується системою мобілізації фінансових ресурсів та їх здатністю задовольняти різноманітні поточні потреби і створювати фінансову базу для відтворення просторового потенціалу.

Виклад основного матеріалу. Децентралізація бюджетних коштів як інструмент забезпечення фінансової самодостатності регіонів повинна відбуватись по принципу фінансування витрат за місцем виникнення у просторовому вимірі. Це дасть можливість регіональним органам влади обґрунтовано визначати обсяги потрібних благ та співставляти їх з обсягами фінансування.

В умовах формування в Україні соціально орієнтованої економіки, пріоритетними цілями регіональної політики є потреби розвитку людського потенціалу. Саме такий підхід повинен відповідати принципам розподілу повноважень між центром та регіонами. Якщо на державному рівні повинні вирішуватись проблеми макронаціонального характеру, то регіональна політика повинна бути спрямована на підвищення стандартів якості життя населення за рахунок забезпечення їх економічних одиниць фінансовими ресурсами. Тобто, будь-який регіон не можна розглядати як однорідну систему [5, с. 101].

З метою удосконалення регіонального менеджменту, а саме – ефективного прийняття управлінських рішень на мезорівні, необхідно раціонально розподілили фінансові ресурси між державним та місцевим бюджетами у взаємозв'язку з відповідними пріоритетами.

Децентралізація бюджетних коштів між центром і регіонами повинна бути спрямована на зміцнення фінансових засад регіонального розвитку. Фінансова самодостатність сталого розвитку регіонів повинна базуватись на гармонізації інтересів держави, регіону, підприємницького середовища, соціуму, забезпеченні їх функціонування та відтворення [4].

Фінансова самодостатність регіонального розвитку характеризується системою мобілізації фінансових ресурсів та їх здатністю задовольняти різноманітні поточні потреби, створювати фінансову базу для відтворення просторового потенціалу.

Гармонізація еконо-соціо-екологічних інтересів у регіоні за умов централізації бюджетних коштів забезпечується трирівневою ієрархічною організацією процесу модернізації потенціалу конкретної території, під яким розуміється взаємодія держави, адміністративно-територіальних утворень та бізнес-середовища під час формування та використання фінансових ресурсів. При цьому суб'єкти вищого ієрархічного рівня мають можливість не тільки цілеспрямовано керувати суб'єктами нижчого рівня, а й мотивувати їх до якомога повного використання наявних ресурсів.

Інтереси держави, яка є організатором і гарантом досягнення зазначених цілей, можна виразити з використанням наступної цільової функції:

$$\Phi(a_1, \dots, a_n) \rightarrow \text{макс}, \quad (1)$$

де $a_1, \dots, a_n$ – керуючий вплив держави, що проявляється через обсяги фінансових ресурсів, які спрямовуються до державного бюджету.

Водночас вплив держави на регіони проявляється також через обсяги фінансових ресурсів, які спрямовуються із державного бюджету до окремого регіону у вигляді трансфертів на конкретні цілі сталого розвитку, що можна виразити такою цільовою функцією:

$$\Phi(v_1, \dots, v_n) \rightarrow \text{макс}, \quad (2)$$

де $v_1, \dots, v_n$ – керуючий вплив держави на регіони, що проявляється через обсяги міжбюджетних трансфертів до місцевих бюджетів.

Через регіональну політику держава реалізує свою функцію дотримання національних стандартів рівності, який усуває асиметрію регіонального ландшафту. Тому, державна підтримка регіонів за допомогою коштів державного бюджету, які спрямовуються на соціальні, економічні та екологічні цілі, мотивується, насамперед, необхідністю забезпечення ефективного та оптимального розміщення ресурсів. Окрім того, державна підтримка регіонів може також відбуватись і у формах прийняття законодавчих преференцій, допомоги через ініціювання цільових програм, непрямої фінансової допомоги (наприклад, гарантії держави по кредитах, участі в грантах, розподілі коштів міжнародної підтримки тощо).

Залучення до доходів місцевих бюджетів трансфертів робить регіони потенційно спроможними надавати громадянам відповідної території мінімальний рівень суспільних послуг.

Інтереси, яких прагне досягнути кожен регіон, можна представити у вигляді цільової функції виду:

$$\Phi_i(c_{i1}, \dots, c_{in}, v_{i1}, \dots, v_{in}) \rightarrow \text{макс}, \quad (i = 1m), \quad (m = 27), \quad (3)$$

де $c_{i1}, \dots, c_{in}$ – вплив i -го регіонального рівня на розвиток ik -го регіонального суб'єкта господарювання за рахунок мобілізації фінансових ресурсів, які у вигляді податкових платежів формують доходи державного бюджету.

Цільова функція кожного ik -го регіонального суб'єкта господарювання виглядає наступним чином:

$$P_{ik}(c_{ik}, d_{ik}) \rightarrow \text{макс}, \quad c_{ik} \rightarrow \text{мін}, \quad d_{ik} \rightarrow \text{макс}, \quad (i = \overline{1, T}; k = \overline{1, n}), \quad (4)$$

де його інтереси визначаються величинами d_{ik} , яка характеризується обсягом фінансових ресурсів ik -го господарюючого суб'єкта, що підлягає оподаткуванню, та величинами c_{ik} , тобто частиною його фінансових ресурсів, яка у вигляді податків вилучається до державного бюджету.

Тобто інтереси кожного ik -го регіонального суб'єкта господарювання тісно переплітаються з державними інтересами.

Оптимальне управління стабільним фінансовим забезпеченням регіонального розвитку буде пов'язане з вибором державою такого набору ресурсів централізованого формування a_i та розподілу фінансів v_i , який за даного значення цільової функції кожного i -го регіонального суб'єкта господарювання

У Податковому та Бюджетному кодексах України закріплені надійні джерела доходів місцевих бюджетів, чітко визначені бюджетні компетенції центру й місцевого самоврядування [1, 2]. Відповідно до Бюджетного кодексу, доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок закріплених доходів, які враховуються під час визначення обсягів міжбюджетних трансфертів (ст. 64, 65), доходів, що не враховуються при розрахунку обсягів міжбюджетних трансфертів (ст. 69), і міжбюджетних трансфертів [1].

Основними недоліками існуючої системи формування і розподілу доходів місцевих бюджетів можна назвати:

значну частку офіційних трансфертів від органів державного управління у доходах місцевих бюджетів АРК, областей, міст Київ та Севастополь;

виключно фіскальний підхід до визначення розрахунку обсягів трансфертів місцевим бюджетам, яка полягає у визначенні різниці між витратами та власними та закріпленими доходами регіону, у зв'язку з чим втрачається мотивація у нарощуванні власної ресурсної бази;

непрогнозованість надходження сум трансфертів, належних регіону, а в окремих випадках її недоотримання в значних обсягах, що руйнує вплив місцевих бюджетів на регіональний розвиток;

втрату регіонами з більш високим рівнем економічного розвитку стимулів до збільшення власної податкової бази у результаті того, що вирівнювання доходної бази місцевих бюджетів у розрахунку на душу населення призведе до вилучення фінансових ресурсів;

неузгодженість діючих нормативів для визначення обсягу міжбюджетних трансфертів із соціальними, зокрема з прожитковим мінімумом, мінімальним рівнем зарплати та пенсій, що призводить до подальшої стратифікації соціального простору регіонів;

постійні зміни розмірів податкових надходжень до місцевих бюджетів, а також нормативів відрахувань від загальнодержавних податків і зборів призводить до того, що органи місцевого самоврядування не мають змоги планувати та здійснювати свої видатки на середньострокову перспективу;

відсутність чіткого взаємозв'язку між діючим порядком формування міжбюджетних трансфертів, розмірами місцевих бюджетів з успадкованим станом нерівномірності у наданні соціальних послуг таксономічними одиницями просторового ландшафту;

недостатність базових об'єктів оподаткування у місцевих бюджетах, за винятком – податку з доходів фізичних осіб та плати за землю.

Таким чином, діюча бюджетна системи України не лише не стимулює регіони до нарощування фінансового потенціалу, а, навпаки, перетворює на пасивних споживачів фінансової допомоги від держави. Податкові надходження від регіонів до державного та місцевих бюджетів характеризуються значною диференціацією, яка має тенденцію до зростання. Більше того, регіони-донори (Дніпропетровський, Харківський, Донецький) формують доходну базу держави та отримують допомогу від неї, але передають до державного бюджету фінансових ресурсів значно більше, ніж обсяги дотацій вирівнювання. Це є свідченнями неефективності бюджетної системи, оскільки зумовлює зустрічний рух фінансових потоків та нерівномірність внесків окремих регіонів у формування бюджету країни.

На наш погляд, реформування системи міжбюджетних відносин в Україні необхідно здійснювати через деконцентрацію бюджетних надходжень, що сприятиме удосконаленню регулювання міжбюджетних відносин на основі закріплення за місцевими бюджетами окремих доходних джерел для фінансування чітко фіксованих законом державних функцій на регіональному і місцевому рівні.

З прийняттям Податкового та внесенням змін до Бюджетного кодексів України було вжито заходів щодо удосконалення міжбюджетних відносин між центром

та регіонами, що стосується розширення переліку доходів загального фонду державного бюджету, які враховуються при визначенні обсягу дотацій вирівнювання, удосконалення підходу до розподілу міжбюджетних трансфертів на основі застосування фінансових нормативів бюджетної забезпеченості через коригування коефіцієнтів та індексу відносної податкоспроможності, затвердження індивідуальних нормативів перерахування трансфертів кожному місцевому бюджету тощо. Водночас, стабільність регіонального розвитку у подальшій перспективі значною мірою залежатиме саме від рівня їх фінансової самодостатності, у створенні якої мають суттєво відігравати місцеві податки і збори.

Важливе значення у створенні дієвого механізму не лише забезпечення фінансової самодостатності регіонів України, а й їх фінансової стійкості має удосконалення регіонального менеджменту шляхом формування стабільної дохідної бази місцевих бюджетів, розмежування повноважень між центром і регіонами, обґрунтування рівня бюджетів регіонального розвитку.

Висновки. Аргументовано досить високий рівень централізації фінансових ресурсів на користь Державного бюджету. Недостатність джерел наповнення доходної частини місцевих бюджетів спричиняє домінування у їх складі міжбюджетних трансфертів, жорстку залежність територіальних формувань від діяльності центральних органів виконавчої влади. Натомість назріла необхідність формування такого обсягу і структури фінансових ресурсів, які б забезпечували здатність місцевих бюджетів до повного використання потенціалу регіональної господарської системи та відтворення живої і уречевленої праці.

Література

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. №280/97-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97>
4. Камінська І. М. Децентралізація як елемент удосконалення регіонального менеджменту / І. М. Камінська // Економічні науки. Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. Вип. 6 (22). — Луцьк: ЛНТУ, 2009. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_em/2009_6/18.pdf
5. Соколов М. О. Удосконалення управління регіональним соціально-економічним розвитком в умовах транзитивної економіки / М. О. Соколов // Вісник Сумського державного ун-ту: зб. наук. праць. Серія: Економіка. Вип.1 (Т.2). — Суми: СДУ, 2007. — С. 96-103.

References

1. *Biudzhetni kodeks Ukrainy vid 08.07.2010 r. № 2456-VI* [Budget Code of Ukraine dated 08.07.2010, no. 2456-VI]. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (accessed 05 February 2013).
2. *Podatkovi kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 r. № 2755-VI* [Tax Code of Ukraine dated 02.12.2010, no. 2755-VI]. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (accessed 05 February 2013).
3. *Zakon Ukrainy "Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini" vid 21.05.1997 r. № 280/97* [The Law of Ukraine "On Local Self-Government in Ukraine" dated 21.05.1997, no. 280/97]. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97> (accessed 05 February 2013).
4. Kaminska I. M. *Ekonomichni nauky: Zb. nauk. pr. Luts'kyi natsionalnyi tekhnichnyi universytet* [Economic science: Collected papers of Lutsk National Technical University]. Lutsk: LNTU, 2009, no. 6 (22), Available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_em/2009_6/18.pdf (accessed 04 February 2013).

© В. В. Акименко, 2013

Рецензент

д.е.н., проф. М. П. Бутко
Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси, Україна

Reviewer

М. P. Butko
Doctor of Economic Sciences, Professor
Chernihiv State Technological University, Chernihiv, Ukraine

УДК 338.439.5

*Д. В. Складець**

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКІВ ПРОДОВОЛЬСТВА

Вступ: сьогодні все більше уваги приділяється інноваційному розвитку підприємств, що передбачає активізацію інноваційної діяльності, здійснення науково-дослідних розробок, реалізацію інноваційних програм. При цьому особливу увагу слід приділяти удосконаленню технологій управління і посиленню контролю інноваційної діяльності підприємства. **Мета:** дослідження основних інституційних ознак, ризиків та факторів функціонування та розвитку продовольчих ринків, питання формування, впровадження та підвищення ефективності елементів інституційного середовища. **Методи:** системно-структурний, метод групування. **Результати:** в удосконаленні інституційного середовища регіонального продовольчого ринку найвагомішою складовою є державне регулювання. Основним функціями органів державного регулювання та управління продовольчим комплексом регіонального рівня повинні стати: створення організаційних, правових, інформаційних та інших передумов для здійснення господарської діяльності; формування та реалізація системи економічних нормативів щодо регулювання продовольчого і земельного ринку регіону на користь як товаровиробників, так і споживачів; організація робіт з формування ефективної та дієвої мережі ринкової інфраструктури; проведення цілеспрямованої соціальної, продовольчої, науково-технічної політики на регіональному рівні; здійснення контролю за використанням сільськогосподарських земель, збереження їх родючості, організації карантинного, санітарного, екологічного і ветеринарно-фітопатологічного контролю; забезпечення надійного управління об'єктами державної власності. **Висновки:** державне регулювання повинне будуватися з урахуванням одного із основних принципів – повного господарського самоврядування всіх організаційно-правових форм.

Ключові слова: регіон, регіональний продовольчий ринок, регіональний продовольчий ринковий простір, потенціал регіонального продовольчого ринку, модернізація, стратегія, інтеграція, інституційні ризики.

Д. В. Складець

НАПРАВЛЕНИЯ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ СРЕДЫ ФОРМИРОВАНИЯ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ РЕГИОНАЛЬНЫХ РЫНКОВ ПРОДОВОЛЬСТВЕННЫХ ТОВАРОВ

Введение: сегодня все больше внимания уделяется инновационному развитию предприятий, что предусматривает активизацию инновационной деятельности, осуществление научно-исследовательских разработок, реализацию инновационных программ. При этом особое внимание

* Складець Д. В. – аспірант кафедри менеджменту та державного управління Чернігівського державного технологічного університету, м. Чернігів, Україна.

Skliarets D.V. – Post-graduate, Department of Management and state administration, Chernihiv State Technological University, Chernihiv, Ukraine. denis_sklyarec@bazis.cn.ua